

2002-го та першої половини 2003 року рівень цін був стабільним (520—550 дол. за тону), але в подальшому 2004—2007 ціни почали зростати і за прогнозом при підвищеному попиті світового ринку збільшаться до 620—630 дол. за тону [3].

Рівень цін насіння соняшнику, олії та шроту на внутрішньому ринку повинен бути нижчий ніж ціни, що склалися на торгах основних спеціалізованих бірж. Це свідчить про значні резерви надходжень до бюджету за рахунок удосконалення експортно-імпортних операцій із насінням соняшнику та продуктами його переробки. А отже дозволить активізувати торгівлю і зробити вплив на внутрішній ринок.

УДК 336.74

ЛІТЕРАТУРА

1. Дані з Міністерства аграрної політики/розділ Зовнішньоекономічні зв'язки, minagro.gov.ua
2. Саблук П.Т., Фесина А.А., Власов В.І., Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України/Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"; УААН/ П.Т. Саблук (ред). — К.: ННЦ "ІАЕ", 2005. — 242 с.
3. Шпичак О.О., Оподаткування експорту — імпорту продукції рослинництва та продуктів її переробки. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2004. — 258 с.

Надійшла до редколегії 02.02.09 р.

О.О. Шевченко, к.е.н.

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ СТІЙКОСТІ
ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Досліджується проблема формування ефективного механізму трансформації пенсійних накопичень громадян в інвестиції на фінансовому ринку України. Світова фінансова криза, складна демографічна ситуація визначають необхідність прискорення запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні, активного залучення до роботи недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: заощадження, гранична схильність до заощадження, пенсійна реформа, інвестиційний потенціал, фінансовий ринок, накопичувальні пенсійні фонди.

Реформування системи пенсійного забезпечення, що розпочалася у країнах з розвинутою ринковою економікою наприкінці ХХ століття, а в Україні майже 6 років назад, відбувається шляхом заміщення солідарної системи пенсійного забезпечення накопичувальною. В результаті формується нова трьохрівнева система пенсійного забезпечення в Україні, яка має виконувати не тільки компенсаційну, але й інвестиційну функцію. Її реалізація на практиці може здійснюватися через створення системи недержавних накопичувальних фондів. Відповідно до концепції пенсійного реформування пенсійні накопичувальні внески повинні були започаткуватись з 2007 року. Але з політичних міркувань введення накопичувальної системи гальмується.

Враховуючи, що щорічне інвестування коштів пенсійних накопичень в фондові та інші інструменти могло б стати суттєвим ресурсом зростання української економіки та значно пом'якшити прояви фінансової кризи, здається надзвичайно актуальним активізація роботи по впровадженню накопичувальних пенсійних схем. При цьому успішність реалізації завдань накопичувальної системи в значній мірі залежить від визначення системи критеріїв відбору фінансових компаній, які зможуть ефективно опікуватись пенсійними заощадженнями громадян. Як показує світовий досвід, особливу роль тут можуть зіграти недержавні пенсійні фонди, створення яких передбачене Законами України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та "Про недержавне пенсійне забезпечення".

This research is devoted to the effective mechanism of transformation pension savings into investments in Ukrainian capital market. The global financial crisis and negative demographic trend define the necessity for implementing compulsory accumulative pension system and involving private pension funds into investing pension savings.

Key words: savings, marginal propensity to save, pension reform, investment potential, financial market, accumulated pension funds.

Питання збереження та примноження вартості активів накопичувальних фондів, як джерела інвестування, розроблені у вітчизняній науковій літературі Бланком І.А., Гольцбергом М.А., Даниловим О.Д., Комаринським Я.В., Міщенко В.І., Морозом А.М., Онишко С.В., Пересадою А.А., Савлук М.І., Чумаченко М.Г. та багатьма іншими. В той же час недостатньо ще є дослідженими проблеми впливу інвестиційного потенціалу накопичувальних фондів на розвиток фінансових ринків.

У роботах іноземних авторів (Д.Вітаса, У. Уолкера, Ф. Лефорта та інших) приділяється увага проблемам реформування пенсійної системи та впливу цих процесів на розвиток фінансових ринків, але, звичайно, без врахування українського досвіду.

Це визначає актуальність дослідження проблеми формування пенсійних коштів та їх трансформацію в інвестиції на фінансовому ринку України, визначення умов прискореного запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні.

Метою даного дослідження є поглиблення теоретичного обґрунтування необхідності та підвищення ефективності механізму трансформації пенсійних накопичень в інвестиції на фінансовому ринку України, визначення чинників, що перешкоджають запровадженню другого рівня пенсійної системи та шляхів прискорення запуску цієї системи, визначення системи критеріїв недержавних пенсійних фондів.

Світова фінансова криза сформувала систему викликів сучасній моделі економічного розвитку України.

Особливо гостро проявились недоліки незавершеного реформування як базових галузей економіки, так і соціальної інфраструктури. Очевидними стають основні пріоритети економічної політики: макроекономічна стабілізація, структурна оптимізація виробництва, посилення ролі фінансового сектора, розвиток фондового ринку.

Фінансова криза внесла загальне занепокоєння щодо стану та перспектив установ соціальної економіки. Наприклад, в США вартість активів пенсійних фондів зменшилась приблизно на 4 трильйони доларів США, а за інформацією ОЕСР фондові ринки розвинутих країн втратили 43 відсотки своєї вартості [7].

Фінансова криза проявляється в економічному спаді, що впливає на програми соціального і пенсійного забезпечення через зменшення рівня доходів (в т.ч. доходів від пенсійних внесків та зменшення самих внесків), збільшення безробіття та відповідного збільшення видатків на допомоги по безробіттю. Чи доцільно в таких умовах запроваджувати накопичувальні пенсійні системи, чи можуть пенсійні фонди покладатись на фінансові ринки для досягнення доходності та диверсифікації ризиків інвестування?

Виходячи з того, що основною метою будь-яких пенсійних систем є захист фінансових інтересів громадян, забезпечення надійного зберігання реальної вартості їх пенсійних заощаджень та примноження коштів шляхом ефективного інвестування протягом значного періоду, можна стверджувати, що глобальна фінансова криза ще більше загострює необхідність запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні.

Питання реформування пенсійної системи України набули актуальності відразу після здобуття Україною незалежності. Науковцями та практиками було ґрунтовно досліджено зарубіжний досвід, в результаті чого Президент та Уряд України прийшли до висновку, що пенсійній системі необхідні реформи. Початком реформування пенсійної системи можна вважати прийняття Верховною Радою України 09 липня 2003 року Законів України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та “Про недержавне пенсійне забезпечення”, за якими в Україні була запроваджена трьохрівнева система пенсійного забезпечення в Україні:

1-й рівень — солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду;

2-й рівень — накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законами;

3-й рівень — система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством [2, 3].

В 2004 році набув чинності Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, згідно з яким для призначення пенсії враховуються дані персоналізованого обліку періоду праці і заробітної плати, з якої сплачені страхові внески. Сьогодні

середній розмір пенсії складає біля 800 грн., що забезпечує 49% заміщення середнього розміру заробітної плати (середня заробітна плата — близько 1500 грн.) [6].

Кількість отримувачів пенсій і грошової допомоги через персональні рахунки в банківській установі складає майже 4,9 млн.чол., що складає більше 37% загальної кількості пенсіонерів. В 2008 році біля 100 банків надавали спеціальні умови для пенсіонерів, які переводили до них на обслуговування свій пенсійний рахунок. В умовах загострення фінансової кризи, нестабільності банківської системи пенсіонери зіштовхуються з певними труднощами при отриманні пенсій. Для забезпечення від можливих ризиків в результаті неліквідності комерційних банків уряд рекомендує сьогодні пенсіонерам користуватися послугами державних банків.

За даними Пенсійного фонду України тільки 850 тис. пенсіонерів отримують пенсію в розмірі більше 1,5 тис грн., близько 9 млн. осіб — до 1000 грн., 1700 тис. — до 500 грн. Але навіть за таких умов вітчизняна пенсійна система працює в умовах максимальної фінансової напруги, не забезпечуючи при цьому потреб пенсіонерів, які після виходу на пенсію втрачають майже половину свого заробітку [6].

Хоча в діючому пенсійному законодавстві визначені положення функціонування накопичувальної пенсійної системи, але досі не впроваджені перерахування страхових внесків і не створено її організаційну інфраструктуру.

Таке становище не може не відобразитись, з одного боку, на якості життя населення, бо воно значною мірою залежить від гідного пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості в майбутньому працюючого покоління, з іншого боку, економіка втрачає значні джерела інвестування.

Розглядаючи поняття “пенсійні кошти” з позиції їх формування та використання, виникає потреба дослідити категорію заощадження як передумову трансформації пенсійних коштів в інвестиції на фондовому ринку.

За класичною економічною теорією заощадження визначаються доходом, отриманим домогосподарством за певний період часу за вирахуванням споживання. Але, враховуючи обставини часу, можна стверджувати, що заощадження — це споживання в майбутньому, відтерміноване до певного часу. З точки зору функціонального змісту під заощадженнями в ринковій економіці розуміють придбання домогосподарствами фінансових активів. Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що у накопичувальній пенсійній системі пенсійні внески громадян є однією з форм заощаджень.

Аналіз факторів формування доходів, витрат та заощаджень громадян України свідчить, що в Україні не існує сьогодні умов для зростання потенціалу заощаджень населення та відповідно інвестиційного потенціалу економіки.

Та саме сьогодні, в період загострення фінансово-економічної кризи необхідним видається перехід від “агресивного” споживання, базованого на кредитуванні, до “консервативного”, що супроводжується мотивацією до заощаджень. Основним чинником впровадження до масової свідомості збільшення схильності до заощаджень має стати запровадження загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Переконають в необхідності обов’язкового накопичувального пенсійного схем і складна демографічна

ситуація та прогнози оцінки. Зараз Україна має один з найбільш низьких показників народжуваності. Як показують демографічні прогнози, в першій половині поточного століття будуть переважати депопуляційні тенденції. При цьому скорочення чисельності населення буде відбуватись за рахунок осіб працездатного віку, а чисельність громадян пенсійного віку постійно буде зростати. До того ж в 2009—2012 роках очікується значне збільшення кількості пенсіонерів за рахунок покоління, народженого після війни.

За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України спільно з Віденським інститутом демографії Австрійської академії наук, до 2055 року чисельність населення України зменшиться за оптимістичними оцінками — на третину, за песимістичним — вдвічі (незважаючи на зростання народжуваності та тривалості життя).

Для запровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення принципове значення має поступове підвищення пенсійного віку, що дасть можливість скоротити чисельність пенсіонерів за віком, порівняно з тією, яка могла б бути за теперішніх меж, на 1,5 млн. осіб та зменшити навантаження на платників внесків з сучасних 911 % до 888 %, тоді як за збереження чинних меж пенсійного віку воно становитиме 1013 % [8].

Затягування запровадження накопичувальної системи приводять до неминучих втрат для економіки України:

По-перше, поступово занепадає дотаційна розподільча солідарна пенсійна система. Враховуючи не дуже обнадійливі демографічні перспективи України, дефіцит бюджету Пенсійного фонду буде постійно зростати, що врешті призведе до ще більшого збідніння пенсіонерів.

По-друге, втрачається внутрішній інвестор в особі суб'єктів другого та третього рівнів пенсійної системи.

На сьогоднішній день чисті активи недержавних пенсійних фондів складають близько 600 мільйонів гривень. При цьому всі надходження до недержавних пенсійних фондів розміщені виключно в активи національного походження.

Зволікання із запровадженням пенсійної системи другого рівня обумовлює втрати мільярдів гривень, що могли б бути інвестовані в українську економіку, в український фондовий ринок. Для його розвитку в умовах світової фінансової кризи може надати потужний інституційний інвестор, яким у всьому світі є пенсійні фонди, оскільки вони акумулюють на своїх балансах значний інвестиційний потенціал.

На сьогодні зареєстровано понад 100 недержавних пенсійних фондів. Кількість їх учасників, тобто осіб, що будуть отримувати додаткові пенсійні виплати разом з державною пенсією становила в кінці 2008 р. 428 тисяч осіб зпенсійними активами в недержавних пенсійних фондах в розмірі 480,8 млн. грн. і 52,5 тис. чол. зі страховими резервами в компаніях страхування життя в розмірі 130,7 млн. грн. На ринку недержавних пенсійних послуг діють 40 компаній, що виконують функції адміністраторів, банківські установи, які обслуговують спеціальні пенсійні рахунки вкладників, а також страхові компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя, і мають право здійснювати страхові виплати учасникам НПФ при досягненні ними визначеного віку [6].

Можна констатувати, що можливості системи недержавного пенсійного забезпечення для вирішення

проблем пенсійного забезпечення ще не реалізовані, тому що рівень охоплення становить всього 3% працюючого населення.

До найбільш суттєвих проблем, що стримують розвиток ринку недержавних пенсійних послуг, належать: призупинення пенсійної реформи у частині запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи та персоніфікованого обліку її учасників; недостатні податкові стимули для розвитку недержавного пенсійного забезпечення; дефіцит надійних фінансових інструментів для інвестування коштів пенсійних фондів та існування необґрунтованих обмежень щодо інвестування накопичених коштів; недостатня інформаційна прозорість діяльності НПФ та компаній, що їх обслуговують; низький рівень довіри до цих інститутів з боку потенційних учасників НПФ.

Подальший розвиток недержавного пенсійного забезпечення вимагає підвищення ефективності роботи недержавних пенсійних фондів та привабливості недержавного пенсійного забезпечення. Основними напрямками досягнення зазначених цілей є:

визначення критеріїв недержавних пенсійних фондів;

посилення роз'яснювальної роботи серед населення, роботодавців, профспілок, юридичних осіб щодо переваги недержавних пенсійних фондів та їх участі в системі НПЗ;

підвищення рівня державного нагляду в цій сфері; удосконалення законодавчої та нормативної бази системи недержавного пенсійного забезпечення.

Сучасний стан розвитку недержавного пенсійного забезпечення дозволяє робити висновок про можливість допуску до роботи з накопиченнями другого рівня недержавних пенсійних фондів, які повинні відповідати певним критеріям.

Основними такими критеріями є:

досвід роботи на ринку недержавного пенсійного забезпечення;

включення до складу ради недержавного пенсійного фонду представників державних наглядових органів; укладені договори з обслуговуючими компаніями, які відповідають додатковим вимогам, встановленим регуляторами.

Підвищенню ефективності пенсійної реформи повинна сприяти і держава за допомогою податкових важелів, економічної, бюджетної, соціальної, інвестиційної політики. Держава повинна виступати регулятором ринку пенсійного страхування та забезпечувати ефективне функціонування механізму трансформації пенсійних коштів в інвестиції на фінансовому ринку.

Для зміцнення фінансової стійкості пенсійної системи також необхідно розробити систему захисту пенсійних коштів від їх знецінення з метою посилення довіри населення до накопичувальної системи пенсійного забезпечення; створити інституційні компоненти функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування для запровадження другого рівня пенсійної системи; розширити та запровадити нові фінансові інструменти інвестування коштів НПФ; створити ефективну систему оцінки ризиків, яка б забезпечувала незалежну оцінку ліквідності фінансових інструментів.

Висновки. Аналіз функціонування пенсійної системи дозволяє зробити висновки про те, що в українському законодавстві враховані найкращий світовий

досвід, принципи та механізми створення і управління пенсійними накопиченнями. Але на практиці пенсійна реформа поки що не є ефективною, особливо в частині формування її накопичувального елемента. Зокрема, недостатньо активно формуються другий і третій рівні пенсійної системи, які і є її накопичувальним елементом, за допомогою якого повинно відбуватися формування найбільш потужного інвестиційного ресурсу економіки країни.

Для зміцнення стійкості фінансової системи в Україні необхідно: забезпечити встановлення обґрунтованого, адекватного рівня податкового навантаження, що спричинює пенсійна система на фонд оплати праці, скоротити пільги зі сплати страхових внесків; активізувати участь роботодавців у системі додаткового пенсійного забезпечення; розширити базу нарахування страхових внесків, у тому числі за рахунок легалізації зарплати та підвищення її рівня, скорочення неповної зайнятості та безробіття; розмежувати функції органів виконавчої влади щодо державного регулювання та нагляду в накопичувальній системі пенсійного страхування; розробити систему захисту пенсійних коштів від їх знецінення з метою посилення довіри населення до накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що автором доведена необхідність прискореного впровадження другого рівня пенсійної системи. Це значно зменшило б прояви сучасної фінансової кризи,

підвищило б рівень життя населення, створило б додаткові потужні джерела інвестування української економіки. В статті визначені рекомендації щодо підвищення ефективності механізму трансформації пенсійних коштів в інвестиції на фінансовому ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнибіденко І. Наукові підходи до реформування пенсійної системи в Україні та країнах ЄС. // Проблеми науки. — 2006. — №4.
2. Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, 09.07.2003 р.
3. Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, 09.07.2003 р.
4. Леонов Д., Ковальова Н., Федоренко А. Накопичувальна пенсійна система як джерело інвестиційних ресурсів. // Ринок цінних паперів України. — 2002. — № 9, 10.
5. Косенко О. Накопичувальна пенсійна система: перспективи розвитку. // Соціальний захист. — 2005. — №12.
6. Офіційний сайт “Пенсійний фонд України”. — Режим доступу: www.pfu.gov.ua/pru_control/uk/publish/article.
7. <http://www.dfp.gov.ua>
8. www.pension.kiev.ua

Надійшла до редколегії 02.02.09 р.

УДК 658.153

О.В. Шереметинська

ОСОБЛИВОСТІ НОРМУВАННЯ ОБІГОВИХ ЗАСОБІВ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗМІННОГО ПОПИТУ

Вивчено особливості управління та нормування обіговими засобами на підприємствах хлібопекарської промисловості, оцінено можливості створення умов для більш ефективного акумулювання та управління обіговими засобами. Проаналізовано основні методики нормування та поповнення обігових засобів хлібопекарських підприємств з визначенням їх відповідності сучасним вимогам

Ключові слова: елементи обігових засобів, обсяг обігових засобів, виробничі запаси, нормування запасів

Для здійснення нормальної виробничо-господарської діяльності на підприємствах створюються визначені запаси товарно-матеріальних цінностей. Утворення на підприємствах харчової галузі обігових засобів в оптимальному обсязі являється необхідною умовою, що забезпечує безперервність процесу виробництва. Перехід економіки України до якісно нової моделі побудови економіки, яка передбачає поряд з реформуванням відносин власності вдосконалення системи відтворювальних процесів, зумовлює необхідність поглиблених досліджень в нормуванні обігових засобів в умовах змінного попиту, що характерний для ринкового механізму.

Для вирішення зазначеної проблеми в хлібопекарській галузі необхідно переглянути засади нормування обіговими засобами підприємств. Зокрема, слід звернути увагу на те, що безперервність відтворюва-

Is investigated features of management and norm of circulating assets at the bakery enterprises, is appreciated opportunities of creation of conditions for one more effective accumulation and management of circulating assets. That is analyzed the basic approaches to norm of updating of circulating assets of the bakery enterprises with definition (determination) of their conformity to modern conditions

Key words: elements of circulating assets, volume of circulating assets, industrial stocks, norming stocks

льного процесу значною мірою залежить від уміння менеджерів приймати ефективні рішення щодо нормування кожного компоненту обігових засобів в умовах обмеженості ресурсів, а це вимагає розроблення нових науково обґрунтованих методик, які охоплювали б весь комплекс питань нормування обігових засобів підприємства з урахуванням сучасного стану економічного середовища та уточнення підходів до визначення норм та нормативів по кожній групі обігових засобів.

Для підприємств, що діють в ринкових умовах та в умовах невизначеності щодо попиту на продукцію, яка виробляється і діяльність яких спрямована на отримання додаткових переваг перед конкурентами та досягнення найменших сукупних витрат, важливим питанням постає проблема нормування кожною складовою обігових засобів.